

Toespraak KZGW jubileum – 250 jaar verzamelen
Vlissingen 15 juni 2019, Erik van der Doe, conservator KZGW

Koninklijke Hoogheid, beste kunst- en cultuurliefhebbers,

Als je al 250 jaar lang verzamelt, heb je waarschijnlijk al heel veel. En dat is ook zo. De kunst is dan, het goed te bewaren. En ook dat heeft het Zeeuws Genootschap behoorlijk, misschien wel gewoon goed, gedaan.

Ik wil u even meenemen voor een korte geschiedenis, vooral de laatste halve eeuw (laten we zeggen de periode van Uw protectoraat), en met zevenmijlslarzen. En dat valt niet mee bij een soms tumultueus opererend Zeeuws Genootschap. Nadat na de Tweede Wereldoorlog het eigen museum wordt gesloten, kan de collectie weer worden getoond in het nieuw opgerichte Zeeuws Museum in Middelburg in 1972. De oude samenhang verdwijnt en om pragmatische redenen ontstaan nieuwe afdelingen binnen de verzamelingen. In 1980 worden er weer conservatoren aangesteld, zoals die er al in de negentiende eeuw waren. Op dit moment telt het Genootschap maar liefst twintig conservatoren. Ze zijn er voor het toezicht op het beheer, acquisitie en inhoudelijke ontsluiting. En wat een werk verzetten die, en met wat een betrokkenheid!

Er worden tal van ronduit spectaculaire objecten verworven, zoals een door de Engelse koningin Elisabeth I aan Zeeland geschonken gouden portretmedaillon en de unieke zeventiende-eeuwse Visscher-Roman-atlas – ooit eigendom van de Staten van Zeeland – die in Parijs wordt gehaald. Na het overlijden in 1998 van hoofdconservator Hein Kluiver (de link tussen verzamelingen en conservatoren met bestuur), wordt geconcludeerd dat de werkzaamheden niet door één persoon kunnen worden gedaan (het is gewoon te veel), en er wordt een aparte Coördinatiecommissie voor de verzamelingen ingesteld.

In de eerste twee decennia van de een-en-twintigste eeuw worden veel zaken aangepakt, van nieuwe bruikleenovereenkomsten met de Zeeuwse erfgoedinstellingen – de collectie was verspreid geraakt over meerdere instellingen – tot promotie van de verzamelingen en verwervingen.

Een tentoonstelling in Teylers Museum in Haarlem in 2002 over de Koninklijke Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen, een soort moedergenootschap van het Zeeuws Genootschap, toont dat van de oude genootschappen eigenlijk alleen het Zeeuws Genootschap nog beschikt over zijn oude achttiende-eeuwse collectie.

Een symposium over de oudste collectie van het Zeeuws Genootschap in datzelfde jaar brengt het belang ervan nogmaals aan het licht. De *PZC* kopt de volgende dag: ‘Een unieke maar te grote collectie’. En dat is niet verwonderlijk, die strekt zich uit van oude natuurhistorische objecten, zoals een drie meter hoog kabinet van schelpen en kabeljauwbotjes gemaakt door de arts en natuuronderzoek Job Baster in 1775, tot Romeinse en Middeleeuwse archeologica, van zeventiende-eeuwse schilder- en zilversmeedkunst tot etnografica uit Suriname, Zuid-Afrika, Tibet en Nieuw-Guinea.

Maar er komt veel in beweging. Charlotte van Rappard van de Inspectie Cultuurbezit initieert een onderzoek door de Raad voor Cultuur naar plaatsing van een deel van de collectie onder de Wet behoud cultuurbezit. Bijzonder is dat beide sporen van verzamelen nog aanwezig zijn: de achttiende eeuw (de invloed van het Verlichtingsdenken, met veel overzeese volkenkundige en natuurhistorische voorwerpen) en de negentiende eeuw (de Romantiek, gericht op het Zeeuws eigene). En dan zijn er ook nog ‘gewone’ topstukken, zoals een collectie kleding en gebruiksvoorwerpen van de Noord-Amerikaanse Zwartvoetindianen bijeengebracht door de Domburgse avonturier Meinard Sprenger of het touwslagerswiel waar Michiel de Ruyter als jongen aan draaide.

Intussen neemt de interesse voor etnografica toe, en de grote collectie volkenkundige voorwerpen komt in 2008 vanuit Museum Volkenkunde in Leiden terug naar Zeeland. In 1950 was die uit huis geplaatst omdat het niet-Zeeuws was.

Het gaat goed met het Zeeuws Genootschap, en deze komt steeds meer in beeld. De Stichting Dioraphte financiert genereus de achterstallige inventarisatie van de archeologica, daarbij geholpen door de beheerder Erfgoed Zeeland. In het vernieuwde Zeeuws Museum tonen de Wonderkamers voorwerpen

weer in hun samenhang (overigens eveneens mede gefinancierd door Dioraphte). Ook de beschrijving van de naturalia wordt ter hand genomen.

Hoe levend wil je het Genootschap hebben? Elk jaar wordt er met een Zierikzeese mosselkotter een fossielen-vistocht in de Westerschelde gehouden, waarbij zeldzame miljoenen jaren oude walvisbotten boven water komen, en zelfs aanleiding hebben gegeven tot benoemen van een nieuwe soort: *Balaenoptera Diunatans luctoretemergo*.

De enorme hoeveelheid prenten en tekeningen, de zogenoemde Zelandia Illustrata, wordt in kaart gebracht en gedigitaliseerd door het Zeeuws Archief. De Handschriften in de Zeeuwse Bibliotheek worden minutieus beschreven in samenwerking van Genootschap en bibliotheek.

Metamorfoze, het nationaal programma voor het behoud van het papieren erfgoed van het ministerie van OCW, financiert in 2015, vanwege het nationale belang, de conservering en digitalisering van archief en handschriften van het Zeeuws Genootschap. Zij vormen de historische context van de verzamelde voorwerpen en wetenschappelijke contacten, van tekeningen van de in 1647 op het strand van Domburg bovengekomen Nehalennia-altaren, tot brieven van Jacob Roggeveen, Charles Darwin en Albert Einstein. De presentatie online van meer dan 300.000 digitale pagina's vond begin dit jubileumjaar plaats.

In 2017 komt er weer beweging in de Wbc-aanvraag, als de opvolger Erfgoedwet in werking is getreden. Op de laatste dag van haar ministerschap besluit Minister Bussemaker tot aanwijzing van de gehele oudste collectie en zo'n 100 topstukken (waar onder het Engelse medaillon en de voorwerpen van de Zwartvoetindianen) tot nationaal beschermde cultuurgoederen. De verzamelingen blijken werkelijk het kloppend hart van het Genootschap.

Het naderende jubileum 2019 was het moment om dan de mooie oude collectie weer in zijn oorspronkelijke samenhang te laten zien. Wederom wordt met succes een beroep op Dioraphte gedaan. En vandaag is het moment om dat te presenteren. Het komt allemaal zo mooi samen nu, letterlijk en figuurlijk. Het is een dubbele presentatie, zoals dat hoort tegenwoordig en past bij het Zeeuws Genootschap: modern en degelijk, een virtuele kennismaking met hoe de collectie er twee eeuwen geleden uitzag, en een echt boek over hoe het nu is en de historie daarvan.

Dank aan de Stichting Dioraphte, voor de financiering van het project Collectie Online, en het Middelburgse webbedrijf ZetTwee, voor de bouw van de website. Graag geef ik het woord aan Katie Heyning die een belangrijk aandeel in beide had, om te vertellen om welke prachtige en intrigerende voorwerpen het nu eigenlijk gaat, en hoe hun onderlinge samenhang is. Verwonder u.